

Wolne utwory na wolnych licencjach

WIEDZA W PIGUŁCE

Internet służy komunikowaniu się. Codziennie tworzymy informacje i udostępniamy je innym, a także korzystamy z informacji tworzonych przez innych. Dla wielu swoboda komunikacji jest jedną z najważniejszych wartości. Każdy twórca może korzystać z wolnych licencji. W ten sposób umożliwia odbiorcom w pełni swobodne korzystanie z utworów.

W 2007 roku sformułowana została Definicja Wolnych Dóbr Kultury. Opisuje, jak „uwalniać” utwory, biorąc pod uwagę 4 podstawowe prawa użytkowników:

1. Dostęp — każdy ma prawo zapoznać się z dziełem
2. Rozpowszechnianie — każdy ma prawo rozpowszechniać dzieło w dowolnym celu
3. Adaptacja — każdy ma prawo stworzyć nowy utwór na podstawie istniejącego dzieła
4. Rozpowszechnianie adaptacji — każdy ma prawo podzielić się z innymi tym utworem

Jeśli tworzysz coś nowego na podstawie istniejącego dzieła (czyli utwór zależny, np. tłumaczenie lub teledysk do piosenki), to występujesz zarówno w roli użytkownika, jak i twórcy. Kiedy robisz to nie tylko dla siebie, ale po to, by podzielić się swoją pracą z innymi, dołączasz do wspólnoty Wolnej Kultury. Dzięki temu kultura współpracy może zastąpić kulturę zakazów i zezwoleń.

Dwie najpopularniejsze wolne licencje to CC BY (Creative Commons Uznanie autorstwa) i CC BY-SA (Creative Commons Uznanie autorstwa-Na tych samych warunkach). Znasz je dobrze — na licencji CC BY-SA oparta jest Wikipedia.

Mechanizmem chroniącym prawa użytkowników jest copyleft, czyli obowiązek udostępniania utworów zależnych na tej samej licencji. Formuła „Na tych samych warunkach” zobowiązuje twórców wykorzystujących dzieła innych do uwolnienia własnego utworu.

Wolne licencje zawsze uwzględniają podstawowe prawo autora do rozpoznania autorstwa. Dlatego pamiętaj o opisanie utworu: podaniu imienia i nazwiska lub pseudonimu autora, źródła, z którego pochodzi utwór oraz rodzaju licencji.

Szukaj wolnych utworów — inspiruj się nimi, wykorzystuj w swojej pracy oraz swobodnie i twórczo przetwarzaj. Zdjęcia na wolnych licencjach znajdziesz na Flickr, muzykę — na Jamendo, SoundCloud i ccMixter, materiały do nauki — na stronach Wikipedii i Wolnych Lektur.

POMYSŁ NA LEKCJĘ

Wolne licencje są udzielane z góry przez autorów zgodą na wykorzystywanie ich utworów. Internet jest naturalnym środowiskiem do poszukiwania informacji, tworzenia nowych utworów, dzielenia się wiedzą. Umiejętność korzystania z wolnych licencji jest potrzebna, żeby świadomie uczestniczyć w kulturze, być jej odbiorcą i twórcą.

Cele operacyjne

Uczestnicy i uczestniczki:

- wiedzą, że wolne licencje gwarantują prawa użytkowników;
- znają dwie podstawowe wolne licencje;
- potrafią oznaczać utwory na wolnych licencjach;
- rozumieją mechanizm copyleftu.

Przebieg zajęć

1.

Czas: 20 min

Forma: debata, praca w grupach

Pomoce: **materiał pomocniczy**
„Informacje dla grup”

Powiedz uczestnikom i uczestniczkom, że pomieszczenie, w którym jesteście, zamieni się teraz w salę uniwersytecką, na której odbywać będzie się debata. Napisz na tablicy: „Która licencja daje najwięcej wolności?”. Podziel grupę na 2 części. Uczestnicy i uczestniczki obu grup będą teraz orędowniczkami dwóch różnych licencji. Rozdaj obu grupom przecięty **materiał pomocniczy „Informacje dla grup”**. Poproś grupy, żeby zastanowiły się nad argumentami. Zachęć grupy do przygotowania przemówień na otwarcie debaty. Rozpocznij debatę. Zanim grupy zaczną dyskutować, poproś o wygłoszenie mów wprowadzających. Jeśli to konieczne, moderuj dyskusję.

2.

Czas: 25 min

Forma: praca w grupach, prezentacja, dyskusja

Pomoce: tablica, kreda, długopisy,
karty pracy „Wolne licencje”

Podziel uczestników i uczestniczki na grupy 4-osobowe. Każdej grupie daj **kartę pracy „Wolne licencje”**. Zachęć uczestników i uczestniczki do dyskusji w grupach i ustalenia wspólnego rozwiązania. Poproś grupy o prezentację rozwiązań. Wspólnie zastanówcie się nad prawidłowymi rozwiązaniami. Podsumujcie, co powinno znaleźć się w dobrym opisie źródła. Poproś o zapisanie zgłaszanych elementów na tablicy. Zastanówcie się nad odpowiedziami na poniższe pytania:

- Co zrobić, jeśli autor nie podaje swojego imienia i nazwiska?
- Co zrobić, jeśli nie ma nawet pseudonimu?
- Czy zdjęcie, które było opublikowane na licencji CC BY-SA można opublikować w prezentacji, którą opublikujesz na licencji CC BY?

Ewaluacja

Czy po przeprowadzeniu zajęć uczestnicy i uczestniczki:

- wiedzą, że wolne licencje uwzględniają prawa użytkowników?
- potrafią wymienić dwie podstawowe wolne licencje, CC BY i CC BY-SA, i wytłuma-
czyć, czym się różnią?
- potrafią oznaczać utwory na wolnych licencjach?
- rozumieją mechanizm copyleftu służący do tworzenia wolnych zasobów?

Opcje dodatkowe

Ćwiczenie 1. można rozwinąć o dodatkowe zakończenie. Podziel uczestników i uczestniczki na grupy 4-osobowe. Każdą grupę poproś o przygotowanie mowy kończącej z pozycji bezstronnego uczestnika debaty. Poproś grupy o wypisanie w punktach najważniejszych wniosków z debaty, a potem przedstawienie ich na forum.

MATERIAŁY

Materiał pomocniczy „Informacje dla grup”
Karty pracy „Wolne licencje”

ZADANIA SPRAWDZAJĄCE

Zadanie 1.

Sprawdź, czy poniższe oznaczenia są prawidłowym opisem utworu na wolnej licencji. Jeśli nie, zaznacz jakiego elementu brakuje.

Kategorie:

Kategorie:

- poprawne
- niepoprawne – brakuje autora
- niepoprawne – brakuje odnośnika do źródła
- niepoprawne – brakuje licencji

Elementy do przyporządkowania:

- Mistrzostwa Europy w Piłce Nożnej 2012, Źródło: Wikipedia, http://pl.wikipedia.org/wiki/Mistrzostwa_Europy_w_Pi%C5%82ce_No%C5%BCnej_2012, autorzy: http://pl.wikipedia.org/w/index.php?title=Mistrzostwa_Europy_w_Pi%C5%82ce_No%C5%BCnej_2012&action=history [rozwiązanie: brakuje licencji]
- Źródło: 5 Jazzowa Jesień w Bielsku-Białej, fot. Igor Stawiański, licencja: CC BY-SA 2.0 <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/2.0/> [rozwiązanie: brakuje odnośnika do źródła]
- Pociąg na stacji Warszawa Śródmieście WKD, źródło <http://bart32.blox.pl/?p=732>, licencja: Creative Commons Uznanie autorstwa 3.0 Polska (<http://creativecommons.org/licenses/by/3.0pl/>). [rozwiązanie: brakuje autora]
- 4. Liczba pasażerów WKD w latach 2009–2011, autor: Jan Kowalski, źródło: <http://gazetalokalna.pl/wkd-rosnie-w-sile>, licencja: Creative Commons Uznanie autorstwa-Bez utworów zależnych 3.0 Polska (<http://creativecommons.org/licenses/by-nd/3.0pl/>). Wykorzystano zdjęcie **Pociąg na stacji Warszawa Śródmieście WKD**, fot. bart32, źródło: <http://bart32.blox.pl/?p=732>, dostępne na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa 3.0 Polska (<http://creativecommons.org/licenses/by/3.0pl/>). [rozwiązanie: poprawne]

SŁOWNICZEK

- **licencja:** dokument prawny lub umowa określająca warunki korzystania z utworu, m.in. czas, zakres swobody użytkownika, pola eksploatacji.
- **wolne licencje:** licencje, które odpowiadają definicji Wolnych Dóbr Kultury i respektują prawa użytkowników, czyli zezwalają na korzystanie, rozpowszechnianie, modyfikowanie oraz rozpowszechnianie modyfikacji utworu.
- **utwór zależny:** opracowanie cudzego utworu. Ma w sobie jakiś twórczy wkład nowego autora, ale korzysta też z elementów utworu oryginalnego (macierzystego), np. adaptacja, tłumaczenie, remiks czy przeróbka.
- **copyleft:** narzędzie pozwalające na reprodukcję wolnej licencji w kolejnych utworach zależnych. Mechanizm copyleftu nakłada na twórcę dzieła zależnego obowiązek udostępnienia go na tej samej licencji, na jakiej udostępniono oryginalny utwór. Przykładem stosowania zasady copyleft jest licencja CC BY-SA.

CZYTELNIA

- Czerniawski Piotr, Lipszyc Jarosław, Wilkowski Marcin, **Pierwsza pomoc w prawie autorskim**, [online], [dostęp: 14.02.2013], Dostępny w Internecie: <http://prawokultury.pl/publikacje/pierwsza-pomoc/>
- Grodecka Karolina, Śliwowski Kamil, **Przewodnik po Otwartych Zasobach Edukacyjnych**, [PDF], [dostęp: 05.02.2018], Dostępny w Internecie: http://koed.org.pl/wp-content/uploads/2014/05/OER_handbook_v5_online1.pdf
- Serwis Otwartezasoby.pl, [dostęp: 19.02.2013], otwartezasoby.pl.

Tekst: Jarosław Lipszyc, Joanna Ruta Baranowska, scenariusz: Weronika Paszewska, konsultacja merytoryczna: Jarosław Lipszyc. Materiał pochodzi z serwisu edukacjamedialna.edu.pl prowadzonego przez [Fundację Nowoczesna Polska](#).

Udostępniono na licencji [Creative Commons Uznanie autorstwa - Na tych samych warunkach 3.0](#).

Źródło: <http://edukacjamedialna.edu.pl/lekcje/wolne-utwory-na-wolnych-licencjach/>.

Publikacja dofinansowana ze środków Trust for Civil Society in Central and Eastern Europe.

Podstawa programowa:

Informatyka, IV poziom edukacyjny

Cele kształcenia

I. Bezpieczne posługiwanie się komputerem i jego oprogramowaniem, wykorzystanie sieci komputerowej; komunikowanie się za pomocą komputera i technologii informacyjno-komunikacyjnych.

V. Ocena zagrożeń i ograniczeń, docenianie społecznych aspektów rozwoju i zastosowań informatyki.

Nowa podstawa programowa:

Język polski, liceum i technikum

Treści nauczania

porządkuje informacje w problemowe całości poprzez ich wartościowanie; syntetyzuje poznawane treści wokół problemu, tematu, zagadnienia oraz wykorzystuje je w swoich wypowiedziach.
gromadzi i przetwarza informacje, sporządza bazę danych.

Etyka, liceum i technikum

Treści nauczania

podaje przykłady właściwego i niewłaściwego wykorzystywania nowych technologii, w szczególności technologii informatycznych.
jest świadomy, że postęp cywilizacyjny dokonuje się dzięki wiedzy; wyjaśnia, dlaczego wiedza jest dobrem (wartością).

Informatyka, liceum i technikum

Treści nauczania

postępuje zgodnie z zasadami netykiety oraz regulacjami prawnymi dotyczącymi: ochrony danych osobowych, ochrony informacji oraz prawa autorskiego i ochrony własności intelektualnej w dostępie do informacji; jest świadomy konsekwencji łamania tych zasad.

respektuje obowiązujące prawo i normy etyczne dotyczące korzystania i rozpowszechniania oprogramowania komputerowego, aplikacji cudzych i własnych oraz dokumentów elektronicznych.

opisuje szkody, jakie mogą spowodować działania pirackie w sieci, w odniesieniu do indywidualnych osób, wybranych instytucji i całego społeczeństwa.